

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

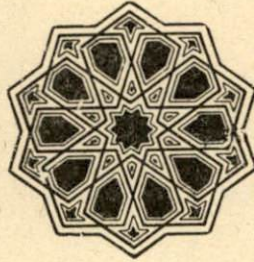

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVIII

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Müslümanlarda Şüphecilik</i>	1
Prpf. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU <i>Yaşayan Yezidilik</i>	23
Doç. Dr. Salih AKDEMİR <i>Al-Udeh'in et-Teşriul Cinâi el-İslâmi adlı eseri tercümesi üzerine</i>	37
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Gelişen Kozmolojide Ateizmin Meseleleri</i>	53
Doç. Dr. Rami AYAS <i>Felsefe ve Sosyal Bilimler Öğretimi</i> ...	73
Doç. Dr. Mehmet AYDIN <i>Din Fenomeni (1)</i>	79
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKTAR <i>Cosmolog'col Relativity of ibn al-Arabi</i>	127
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Bizanslı Alimlerin İstanbul'dan kaçmaları ve Rönesansı başlatmaları meselesi</i>	135
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Eski Hukuk mekteplerinde Hadisler</i>	143
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Talâk Hakkında Kur'an-ı Kerim'in Genel tutumu</i>	159
Doç. Dr. Mustafa FAYDA <i>İslâm Dünyasındaki ilk şehir tarihleri ve İbn şebbe'nin Medinei Münevvere tarihi</i>	
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>İbâdilikte Velâyet ve Berâet İnancı İslâm Kültürünün doğuşu</i>	167
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU <i>İslâm Kültürünün Doğuşu</i>	205
Doç. Dr. Günay TÜMER <i>Çeşitli yönleriyle Din</i>	213
Doç. Dr. Ahmet UĞUR <i>Kemalpaşazade'nin VIII. Defteri</i>	269
Doç. Dr. Mücteba UĞUR <i>Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs</i> .	291

Doç. Dr. M. Sait. YAZICIOĞLU <i>İnsan fiili ve bir Kur'an-ı Kerim ayeti</i>	327
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ABDULKERİMOĞLU <i>İki Vesika..</i>	335
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Din Sosyolojisine giriş</i>	355
Yrd. Doç. Dr. Münir KOÇTAŞ <i>De l'euseignement traditionnel a l'euseignement moderne</i>	371
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK <i>Sih Dini</i>	391
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Surre-Name</i>	419
Dr. Hayri KIRBAŞOĞLU <i>Allah'ın Kelâmı olması Açısından Kur'an'ın mahiyeti ile ilgili ihtilaflar.</i>	427
Doç. Dr. S. Hayri BOLAY <i>Kitap tanıtma ve tenkidi</i>	445
Doç. Dr. Selahattin EROĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	451
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Kitap Tanıtma</i>	457
Dr. Nesimi YAZICI <i>Kitap Tanıtma</i>	459

FELSEFE VE SOSYAL BİLİMLER ÖĞRETİMİ VE YAYINI ÜZERİNE BİRTAKIM DÜŞÜNCELER*

Doçent Dr. Mehmet Rami AYAS

Her şeyden önce, "Felsefe ve Sosyal Bilimler" konusunu ikinci kez, hem de bir kongre çapında gün ışığına çıkararak saygıdeğer Düzenleme Kurulu'na ve onlara imkân sağlayan değerli makam ve kişilere şükran duygularımı ifade etmek isterim.

Felsefe ve Sosyal Bilimler öğretimi ve yayını ilgilendiren bildiri-ler, iki gündür, sunacağım konuşmadan daha derlitoplu ve doyurucu bir biçimde sayın Profesör Kemal Özinönü, Dr. Fersun Paykoç, Dr. Zeki Arslantürk ve Sabri Büyükdüvenci tarafından ortaya kondu. Bu konuda, sayın Profesör Bozkurt Güvenç hocamızın önemli katkı-larını elde ettik. "Beşerî Bilimler ve Ahlakî Değer" konusundaki bil-dirisiyle sayın Profesör Mehmet Aydın, "Felsefede Dialog ve Söyleşinin Önemi" üzerinde duran yayımcı ve düşünür sayın Arslan Kaynardağ yine bildirimizle ilgili sayabileceğimiz bir aydınlık getirdiler.

Sunacağım birtakım *aykırı düşünceler* pek yavan kaçsa da; bu düşünceleri eleştirme maksadıyla ileri süreceğiniz değerli katkılarınızdan dolayı bir işe yarayacağımı umarım.

Türkiye'de Felsefe ve Sosyal Bilimler öğretiminin, özellikle, yeni yetişenler yönünden yaratıcı bir öğretim olmadığı aykırı düşüncesi ile konuya girmek istiyorum.

Üniversitelerin sayısı yirmiyediye çıkmıştır. Bâzi üniversitelerimizde hem Felsefe, hem de Sosyal Bilimler; çoğunun ise Fen-Edebiyat, Eğitim, İktisat vb. gibi çeşitli fakültelerinde Sosyal Bilimler yer almaktadır. Öğretim üyelerinin birçoğu gelişmiş yabancı ülkelerde öğrenim görmüş, doktora yapmış, hattâ oralarda ders okutmuş, konferanslar vermiş kişilerdir.

* Atatürk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nce 7 - 11 Mayıs 1984 de Erzurum'da düzenlenen "I. Felsefe ve Sosyal İlimler Kongresi"nde sunulan bildiri.

Yüksek öğretime, fakülte veya yüksek okullara bir basamak olan ortaöğretim, insan bütünlüğünün çeşitli varlık alanlarına ilk açılışlarının ilgi çekici bir biçimde devam ettiği bir dönemde, çeşitli yönlerde uyarıcı nitelik taşıyan; çocuğu, genci düzenli düşünme ve bilmeğe alıştıran bir öğrenim safhasıdır ki, burada iş gören yetiştiriciler, sözü edilen yükseköğretimden gelmiş ve alanlarında yetişmiş sayılan öğretmenlerdir. Sözcelişi, felsefe öğretmeni felsefeden, tarih öğretmeni de fakültesinin tarih bölümünden gelmiştir. Öğretmenlerimizin, Eğitim Enstitüleri gibi yüksek okullardan gelmiş olmaları da bu çerçevede düşünülmelidir.

Bir felsefe profesörümüzün, “Kuruluş hâlinde olan yeni üniversitelerde ise, Felsefe adının hiç anılmamakta, bu üniversitelerin kurucularının ağzında ve kaleminde bu terimin yerine Sosyoloji, Psikoloji ve Pedagoji terimleri geçmiş” “Felsefenin, akademik yapı dışına atılması yoluna gidilmiş olduğu görünmektedir”¹ demesi, Felsefe öğretiminin arka plana atılmasına karşılık, Felsefesiz bir Sosyal Bilimlere, doğrudan doğruya Sosyal Bilimlere son derece önem verildiğini göstermez mi? O halde, neden, Sosyal Bilimlerde de yaratıcı bir öğretimin yapılmamakta olduğunu ileri sürmek gereğini duyuyorum?

Belirtmem gerekir ki, burada, herhangi bir alanda yaratıcı öğretimden kastedilen; öğrencileri, o alanda bilinenleri bilecek ve bilinenlere katkısı olabilecek bir seviyede bilgi üretebilecek, bilgilerini uygulayabilecek kılan bir öğretimdir. İşte, Felsefe ve Sosyal Bilimlerle ilgili böyle bir öğretim Türkiyede yoktur ve olmamıştır. İlerlemede bocalamalarımızın en önemli bir nedeni burada yatmaktadır. Böyle bir öğretim, olur gibi olmuştur, olacak gibi olmuştur; ancak, gerçek anlamda bugüne değin olamamıştır. Genellikle, bu yüzden, Yükseköğretimde bu alanlarda öğrenim görenlerin çoğu, aynı doğrultuda bir meslek sahibi olmağı tercih etmemişler, daha öğrenim sıralarında “Diploma için” öğrenci olmuşlardır. Yıllardan beri içinde yaşadığımız ortamda görüp gözetlediğimiz durum budur. Bu, neden böyle olmaktadır? Oysa, konuşmanın başlangıcında belirtildiği gibi, öğretim üyelerinin, çoğunlukla, kendi alanlarında yetkinliği, kabul edilen bir gerçektir. Bugün de bu durum değişmemiştir, hattâ daha da gelişmiştir.

Yetişen ve yetiştirenler ilişkisi yönünden görmekte olduğumuz şudur: Nüfusumuzun çoğunluğunu oluşturan ve “Gençlik” kavramı ile

¹ Mübahat Türker Küyel, *Türkiyede Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi*, Ankara, 1976, s. 95

de ifade edebileceğimiz Öğrenci Topluluğu, geleceğe umutla bakmak isteyen, varlığını duyurmak isteyen; bunun için de, hangi şartlara koşulsun, orada başarıdan başarıya ulaşma çabasını gösterebilecek bir kitledir. Büyük bir saklı gücün somut varlığıdır. Belirtilen yetkili öğretim kadroları ise, deyim bağışlanabilirse, bu gençliği oyalamaktadır. İşte, sıkıntı, önemli ölçüde burada başlıyor ve yoğunluk kazanıyor; felsefi veya bilimsel öğrenim dışında aranmalara yöneliyor. Öğrencileri nasıl oyalamaktadırlar ya da öğrenciler neden oyalanmaktadır? Gerçeği görüp de görmezden gelmenin hiç bir yararı olmamıştır. Bu soruyu, "Oyalanmaktadırlar; çünkü, yaratıcı bir öğrenim görmüyorlar" diye cevaplayacağım. Yaratıcı bir öğrenim bilgi birikimini, son bilgileri veren bir öğrenimdir. Bunun için, öğretmenlerin onları bilmesi yetmez. Onları bilenlerin bildirdikleri, bellettikleri kadar değil de, öğrencilerin, o ortama sahip olarak öğreticilerini dinlemeleri, öğrenmeleridir önemli olan. Ancak böylece, bilme-araştırma tutkusu güçlenir. Yaratıcı öğrenimin gerekli şartı budur. İşte bu şart üniversitelerimizde yoktur. Böylesine gerekli şartlarla şartlanamayan öğrencilerin aranmaları ve başka şartlarla şartlanmaları olağandır. Unutmayalım ki, Eğitim dediğimiz, en genel ve gerçek anlamda, sürekli etkilenmeler ve şekillenmeler demek olan şartlanmalardan; yetişmekte olanların, çok etkenli bir dünyada şu ya da bu yönde şartlanmalarla kişilik kazanmasından, topluluklaşmasından (toplumsallaşmasından) başka bir şey değildir. Üniversitelerimiz ise, Felsefi ve Sosyal Bilimler bağlamında bilimsel oluşumun yeterli şartlarından yoksundur. Ülkemizde üniversite reformları yapıldığı halde, sözü edilen şartların gerçekleştirilememesi yüzünden, üniversitelerimiz çağdaş anlamda üniversiteler olamamıştır. Öğrenciler doğrudan doğruya bilgi edinme yolunda, hocalarının yetkin kılavuzlar olarak kendilerini yetiştirmeleri yerine; onlardan ancak, bilgi ve bilgin, felsefe ve filozof hakkında bilgi edinme durumunda kalmışlardır. Özet bilgilerden, derleme bilgilerden üniversitelerimizin kurtulduğunu kim söyleyebilir? Hele bugün, 1950 lerde bir felsefe profesörümüzün öğrencilerinin eline verdiği, çoğu Milli Eğitim Bakanlığı'na yayımlanmış ve o günlerde kolayca bulunup okunabilecek elli altmış kitaplık bir listeyi bile öğrenciye verebilmek güçtür.

Felsefe tarihi ve felsefe problemlerinin okutulduğu bir felsefe bölümünde, bırakalım ikinci ve üçüncü dereceden filozof sayılanları, felsefe tarihinin bellibaşlı klasiklerini öğrenci kendi dilinde okuyamıyorsa, böyle bir öğretimin yaratıcı, öğrenciyi düşündürücü bir öğretim sayılabileceğini hangi meslektaşım doğrulayabilecek durumdadır? Bir filozofun felsefesi, bir felsefe problemi hakkında bilgi edinmek, felsefe

olur mu? "Hakkında bilgi edinmek", bilgi için bir başlangıçtır; bunu, o alanda doğrudan doğruya ayrıntılı bilgi edinmek ve onları değerlendirmek, doğrudan doğruya düşünme ile araştırmacı güç kazanmak ve araştırabilmek, bilgi üretmek izlemedikçe; o öğrenim yolunda olanı doyurmadiği gibi, fazla bir işe de yaramaz.

Demek ki, Felsefe Tarihi ve Sistematik Felsefe öğretimi için büyük filozofların bile külliyatından, hatta bellibaşlı eserlerinden yoksun bulunuluyorsa, gerçek bir felsefe öğreniminden söz etmek çok tartışma götürür. Felsefe, doğrudan doğruya düşünme mesleğidir; serbest tefekküre imkân sağlayamayan bir öğretime felsefe öğretimi denilemez. Dil, düşünmenin en önemli vasıtasıdır. Filozofların eserlerini kendi dilinde, Türkçe'de okuyamayan öğrencinin felsefe yapması da beklenemez. Kant, Hegel, Dilthey, Rickert, Herder, Husserl, Scheler, Hartmann, Sartre, Mounier vb. filozoflar üzerinde yapılmış değerli çalışmalarını okumak, gerçek anlamda onlarla dialog kurmamızı sağlamaz.

Sosyal Bilimler alanında da teoriler, teori tartışmaları, gerçekleri tesbit ve ifade eden araştırmalar, metodoloji ve araştırma teknikleriyle ilgili çalışma ve gelişmeler öğrencilerin onları doğrudan doğruya öğrenip bilme imkânlarına, düşünme ve araştırabilme şartlarına sahip oldukları ölçüde, ancak sağlıklı, yaratıcı bir öğrenim olur, bilgi üretimine yol açabilir. Oysa, Türkiyede sosyal bilimler alanında eğitim zemini, felsefinkinden daha verimli değildir. Öğrencilerin yabancı dil öğrenerek bu türlü eserleri okuyabileceği düşüncesi ise bir hamhayâldir. Bugün, ülkemizde, Felsefe ve Sosyal Bilimler kültürü ve öğretimi planlı bir gelişmeden, bilinçli bir ilgiden, öğrencileri tatmin edici yayından yoksun bulunmaktadır. Bu alanlardaki eserlerin bir dilden ötekine aktarılması, birbirlerinin dillerini gayet iyi bilen Batılılarla benimsenen önemli bir faaliyet iken; bizim ülkemizde, üniversitelerimizde ihmâl edilen bir faaliyettir. Sosyolojide, Ziya Gökalp'la birlikte adı çok anılan Emile Durkheim bile bir külliyat olarak Türkçeye aktarılmış değildir. Yetişmekte olan bir Sosyoloji öğrencisinin, Sosyolojinin gelişme çığırlarını, bu gelişmeleri sağlayan eserleri Türkçe'de okuyarak öğrenip incelemesi mümkün değildir. Türkçede, ne sistematik sosyolojinin kurucularının, ne iki Dünya Savaşı arası büyük sosyologlarının, ne de İkinci Dünya Savaşı sonrası hızla gelişen Toplum Biliminin önde gelen bilginlerinin eserlerini bulabilirsiniz. Üniversitelerimizde yer alan Filoloji bölümlerinin Türk eğitim-öğretiminde, toplulukça ve kültürece kalkınmamızda görecekleri iş unutulmuş gibidir. Üniversitelerimizde Sosyoloji öğre-

timinin, gelişmiş ülkelerin üniversitelerinde standart ders kitapları olarak okutulan sosyoloji kitaplarıyla öğrencilerini uğraştırma duygu ve düşüncesini bile benimsemiş olduğunu söyleyebilecek durumda değiliz. Gözlemlerimiz, bu türlü bir ilgi ve planlamadan da uzak bulunulduğunu doğruluyor.

Sayın Profesör Aydın Sayılı hocamızın, Kongremizin açılış bildirisinde sundukları tarihî gerçek, bize son derecede ışık tutucu niteliktedir: Ortaçağ Avrupası, Doğu İslâm Dünyasından “Yoğun ve sistemli çevirilerle” bilgi gelişmelerini elde etmiş ve yeni bilgi üretimi ile, öğrendiklerine katkıda bulunmuş ve o seviyeyi aşmıştır.

Biz, bugün, sözü edilen bu türlü bir çıraklığı bile bilinçli bir şekilde başarabilmiş değiliz. Hattâ kendi eski kültürümüzü de, bugün Ortaçağ Avrupasının onu tanımış olduğu seviyede bulunmuyoruz. Buna en açık bir örnek, İbn Sîna Simpozyumu idi. İbn Sîna üzerine bildiriler ya Arapça, ya da İngilizce, Fransızca, Almanca’dan yararlanılarak hazırlanabilmişti. TÜRK DİLİ Felsefe ve Bilimde bağımsızlığına kavuşmadan, Felsefe ve Bilim alanlarında otoritelere sahip olsak bile, bir Felsefe ve Bilim ortamından, dolayısıyla da yaratıcı-üretici Felsefe ve Sosyal Bilimler öğretiminden mahrum kalacağız.